

تشویق و راهکارهای پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان

شهلا حیدری

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تشویق و راهکارهای پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان

تالیف :

شهلا حیدری

انتشارات موجک

سرشناسه: حیدری، شهلا، ۱۳۳۸ -

عنوان و نام پدیدآور: تشویق و راهکارهای پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان / تالیف شهلا حیدری.

مشخصات نشر: تهران: انتشارات موجک، ۱۴۰۰.

مشخصات ظاهری: ۱۳۲ص.

شابک: ۱-۳۱۱-۹۹۴-۶۰۰-۹۷۸-۵۲۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه: ص. [۱۲۳]-۱۳۲.

موضوع: تشویق و تنبیه در آموزش و پرورش

Rewards and punishments in education: موضوع

موضوع: انگیزش در آموزش و پرورش -- ایران

Motivation in education -- Iran: موضوع

موضوع: پیشرفت تحصیلی

Promotion (School): موضوع

رده بندی کنگره: LB۳۰۲۵

رده بندی دیویی: ۳۷۱/۵۳

شماره کتابشناسی ملی: ۷۶۳۴۳۸۵

انتشارات موجک

تلگرام: ۰۹۰۱۷۶۷۲۵۰۲ کانال: telegram.me/mojak1

تلفن مرکز پخش: ۰۲۶۳۲۴۰۳۵۱۶ - ۰۲۶۳۲۴۰۳۵۱۳ - ۰۲۱۶۶۱۲۷۵۹۳

ایمیل: mojakpublication@yahoo.com

سایت: www.mojak.ir

عنوان: تشویق و راهکارهای پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان

تالیف: شهلا حیدری

مشخصات ظاهری: ۱۳۲ صفحه، قطع وزیری

چاپ اول: بهار ۱۴۰۰، تیراژ: ۵۰۰ جلد

قیمت: ۵۲۰۰۰۰ ریال، شابک: ۱-۳۱۱-۹۹۴-۶۰۰-۹۷۸

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر برای انتشارات موجک محفوظ است. هیچ شخص حقیقی و حقوقی حق

چاپ و تکثیر این اثر را به هر شکل و صورت اعم از فتوکپی، چاپ کتاب و ... را ندارد. متخلفین به موجب بند

۵ ماده قانون حمایت از ناشرین تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

سخن مولف ۱

فصل اول: اهمیت شادی در مدارس ۵

۱-۱ شاد زیستن در مدارس ۵

۲-۱ عوامل موثر در تعلیم و تربیت ۸

۳-۱ معلم شاد و با روحیه ۸

۴-۱ یک شرط اساسی ۹

۵-۱ مدرسه شاد و با روح ۹

۶-۱ عقاید و باورهای ما ۱۰

۷-۱ شکوفایی خلاقیت در کلاس درس ۱۰

فصل دوم: شاداب سازی مدارس ۱۳

۱-۲ چگونگی دستیابی به تحقق آرمان‌های شاداب نمودن مدارس ۱۳

۲-۲ چگونگی ایجاد فضای شاداب در مدارس ۱۴

۳-۲ شاداب سازی درونی و معنوی در مدارس ۱۴

۱-۳-۲ تربیت معنوی و دینی (آشنایی با لطافت طبیعی و ...) ۱۴

۲-۳-۲ شرکت دادن نوجوان در فعالیت‌های گروهی ۱۴

۳-۳-۲ جذب مشارکت دانش‌آموزان در اداره مدارس ۱۵

۴-۲ شاداب سازی محیط مدارس ۱۵

۵-۲ شاداب سازی ظاهری در مدارس ۱۵

۶-۲ ایجاد نشاط برای دانش آموزان ۱۷

فصل سوم: آموزش شاد زیستن به دانش آموزان ۱۹

۱-۳ ضرورت و اهمیت شادی و نشاط در مدارس ۱۹

۲-۳ شادی از دیدگاه روان‌شناسان ۲۰

۳-۳ چگونگی ایجاد فضای شاداب در مدارس ۲۱

۴-۳ عوامل ایجاد شادی در مدارس ۲۱

۱-۴-۳ شاداب‌سازی ظاهری مدرسه ۲۱

۲-۴-۳ معلم شاد و با روحیه ۲۲

۳-۴-۳ جو مدرسه ۲۲

۵-۳ شیوه‌های مناسب آموزش شاد زیستن به دانش آموزان ۲۲

فصل چهارم: شیوه‌های تشویق دانش آموزان ۲۷

۱-۴ تعریف تشویق ۲۷

۲-۴ انواع تشویق ۲۸

۳-۴ حدود تشویق ۲۹

۴-۴ تربیت از راه تشویق ۲۹

۵-۴ چگونه باید تشویق کرد؟ ۳۰

۶-۴ معایب تشویق بی جا و بیش از حد ۳۰

۷-۴ محبت و تشویق ۳۱

۸-۴ تأثیر بیشتر تشویق در مقایسه با تنبیه ۳۲

۹-۴ شرایط تشویق و تنبیه ۳۳

۱۰-۴ تعریف تنبیه ۳۳

۱۱-۴ تنبیه در آموزش و پرورش ۳۴

۱۲-۴ نکات لازم در چگونگی انجام تنبیه ۳۵

- ۳۶..... چگونه باید تنبیه کرد؟ ۱۳-۴
- ۳۷..... تنبیه شدید بدون توجه اشتباه دانش آموز ۱۴-۴
- ۳۸..... تنبیه مضاعف ۱۵-۴
- ۳۸..... دلایل عدم استفاده از تنبیه بدنی برای تغییر رفتار نامطلوب ۱۶-۴
- ۳۹..... عواقب تنبیه بدنی ۱۷-۴
- ۴۱..... تنبیه بدنی از نظر اسلام ۱۸-۴
- ۴۲..... تنبیه بدنی از دیدگاه صاحب‌نظران ۱۹-۴
- ۴۳..... مخالفان با تنبیه ۲۰-۴
- ۴۴..... موافقان با تنبیه ۲۱-۴
- ۴۶..... ده روش تشویق دانش آموزان به انجام تکالیف درسی ۲۲-۴

فصل پنجم: یادگیری دانش آموزان ۵۱

- ۵۱..... اهداف یادگیری دانش آموزان ۱-۵
- ۵۲..... ضرورت و اهمیت یادگیری دانش آموزان ۲-۵
- ۵۴..... راهکارهای نهادینه کردن یادگیری دانش آموزان در مدارس ۳-۵
- ۵۷..... عوامل مؤثر بر یادگیری ۴-۵
- ۵۷..... ۱-۴-۵ آمادگی ۱-۴-۵
- ۵۸..... ۲-۴-۵ هدف و انگیزه ۲-۴-۵
- ۵۸..... ۳-۴-۵ اسنادهای علی و انتظارموفقیت ۳-۴-۵
- ۵۹..... ۴-۴-۵ تجارب گذشته ۴-۴-۵
- ۵۹..... ۵-۴-۵ رابطه کل و جز ۵-۴-۵
- ۶۰..... ۶-۴-۵ تمرین و تکرار ۶-۴-۵
- ۶۰..... ۷-۴-۵ موقعیت و محیط یادگیری ۷-۴-۵

فصل ششم: نظریه‌های یادگیری ۶۳

- ۶۳..... نظریه‌های یادگیری پیوند محرک و پاسخ
- ۶۴..... نظریه‌های یادگیری میدانی
- ۶۶..... نظریه‌های یادگیری تئوری اجتماعی
- ۶۷..... ظهور نظریه‌های جدید در روانشناسی یادگیری

فصل هفتم: خلاقیت..... ۶۹

- ۶۹..... ۱-۷ تعریف خلاقیت
- ۷۱..... ۲-۷ تاریخچه خلاقیت
- ۷۱..... ۳-۷ مولفه‌های اساسی در نظریه‌های خلاقیت
- ۷۲..... ۴-۷ اجزاء تشکیل دهنده خلاقیت
- ۷۳..... ۵-۷ طبقه‌بندی خلاقیت
- ۷۳..... ۱-۵-۷ خلاقیت اولیه و خلاقیت ثانویه
- ۷۳..... ۲-۵-۷ خلاقیت بزرگ و خلاقیت کوچک
- ۷۳..... ۳-۵-۷ خلاقیت عالی و خلاقیت معمولی
- ۷۴..... ۴-۵-۷ خلاقیت نوآورانه و خلاقیت اختراعی
- ۷۴..... ۶-۷ دیدگاه‌های مطالعه خلاقیت
- ۷۴..... ۱-۶-۷ خلاقیت از دیدگاه روانکاوی
- ۷۶..... ۲-۶-۷ خلاقیت از دیدگاه انسان‌گرا
- ۷۷..... ۳-۶-۷ خلاقیت از دیدگاه مکتب روان‌سنجی
- ۷۸..... ۴-۶-۷ خلاقیت از دیدگاه تورنس
- ۷۹..... ۵-۶-۷ خلاقیت از دیدگاه گانه
- ۷۹..... ۶-۶-۷ خلاقیت از دیدگاه ژنتیک
- ۸۰..... ۷-۶-۷ خلاقیت به عنوان نیروی حیاتی

فصل هشتم: پرورش خلاقیت..... ۸۱

- ۸-۱ نقش ویژه مدارس در پرورش خلاقیت ۸۱
- ۸-۲ عوامل موثر در آموزش و پرورش خلاقیت ۸۴
- ۸-۳ صفات یک فرد خلاق ۸۹
- ۸-۴ عوامل بازدارنده خلاقیت (کشنده‌های خلاقیت) ۹۰

فصل نهم: موانع خلاقیت ۹۵

- ۹-۱ موانع تفکر خلاق ۹۵
- ۹-۲ آسیب‌های خلاقیت ۹۵
- ۹-۲-۱ الگوهای فردی آسیب‌زا ۹۵
- ۹-۲-۲ الگوهای خانوادگی آسیب‌زا ۹۶
- ۹-۲-۳ الگوهای آموزشگاهی آسیب‌زا ۹۶
- ۹-۲-۴ الگوهای اجتماعی آسیب‌زا ۹۷
- ۹-۳ تخیل بستر خلاقیت ۹۷
- ۹-۴ رابطه خلاقیت با جنس ۹۹
- ۹-۵ رابطه خلاقیت با هوش ۹۹
- ۹-۶ رابطه خلاقیت با سن ۱۰۱
- ۹-۷ رابطه خلاقیت و ویژگی‌های شخصیتی ۱۰۲
- ۹-۸ خلاقیت و تفکر انتقادی ۱۰۳
- ۹-۹ انگیزه و خلاقیت ۱۰۴
- ۹-۱۰ خانواده و خلاقیت ۱۰۵

فصل دهم: عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان ۱۰۷

- ۱۰-۱ اهداف عملکرد تحصیلی ۱۰۷
- ۱۰-۲ ضرورت و اهمیت عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان ۱۰۹
- ۱۰-۳ عوامل موثر در عملکرد تحصیلی ۱۱۱

۱۰-۴ راهکارهای نهادینه کردن عملکرد تحصیلی دانش آموزان در مدارس ۱۱۲

فصل یازدهم: راهکارهای پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان ۱۱۵

۱-۱۱ تعریف پیشرفت تحصیلی ۱۱۵

۲-۱۱ نظریه‌های مربوط به پیشرفت تحصیلی ۱۱۷

۱-۲-۱۱ نظریه هنری موری ۱۱۷

۲-۲-۱۱ نظریه مک کلند ۱۱۸

۳-۲-۱۱ نظریه خودتعیین‌گری ۱۱۹

۱۱-۳ راه کارهای ایجاد انگیزش در دانش آموزان و تاثیر آن در پیشرفت تحصیلی ۱۲۰

منابع ۱۲۳

منابع فارسی ۱۲۳

منابع لاتین ۱۳۰

سخن مولف

دانش‌آموزان مهم‌ترین رکن نظام آموزش و پرورش هر کشوری محسوب می‌شوند. شادزیستن برای کودک به همان اندازه مهم است که تغذیه خوب، محبت کردن و حفاظت از او اهمیت دارد، زیرا سلامت روحی و روانی و فیزیکی و جسمانی او را تامین می‌کند. عواملی که می‌توانند این سرمایه ملی را برای رشد بهینه و کیفی آماده سازند، مهارت‌های رفتاری است که در محیط آموخته می‌شوند نه فقط محفوظات علمی. نشاط و شادابی در مدرسه باعث رشد و تکامل همه ابعاد وجودی یک دانش‌آموز در بعد جسمانی، شناختی، عاطفی، اخلاقی و معنوی می‌شود. چنانچه یک بعد از این ابعاد دچار صدمه شود و یا مورد غفلت و فراموشی قرار گیرد، دانش‌آموز به توانایی‌ها و شایستگی‌های کامل دست نخواهد یافت. با توجه به این که ایجاد نشاط و شادابی یکی از مؤثرترین راه‌ها برای افزایش بهداشت روانی در جامعه است، مدرسه به عنوان یک نهاد می‌تواند با بوجود آوردن زمینه‌ها و برنامه‌هایی باعث هر چه شاداب کردن جامعه شود. اگر در مدرسه شوق زندگی کردن به وجود آید خود به خود بر جامعه اثرگذار خواهد بود. انسان‌های شاد، زندگی خود را تحت کنترل دارند، مسئولیت‌پذیرند، هدفمند هستند و دید مثبتی به زندگی دارند. هم‌چنین آن‌ها آینده‌نگر و امیدوارند و در مقابل مشکلات و سختی‌ها از پای نمی‌نشینند. برای دستیابی به تحقق آرمان‌های مربوط به شاداب‌سازی مدارس باید تحولات جدی در نگرش مدیران و مسؤولان نظام آموزش و پرورش ایجاد نمود.

مدرسه اگر ایستا، غم‌زده و میرنده باشد دانش‌آموزان به جای نشاط و طراوت و شادابی، انزجار و به جای مهربانی و عشق‌ورزی، حسادت و کینه‌توزی را می‌آموزند. در مدرسه پویا، امید به زندگی، موفقیت و کنجکاوی، شادی و طراوت تحصیلی، برانگیزنده و تحقق‌دهنده استعدادها و نیازهای فطری و مقتضیات آتی دانش‌آموزان است. در تبیین موضوع، شاداب‌سازی را از ابعاد مختلف می‌توان بررسی نمود چرا که در ابتدا شاداب کردن محیط مدرسه در کلام، به ایجاد فضای مناسب و فضاسازی ظاهری منتج می‌شود. لیکن با نگاهی دقیق‌تر باید عنوان کرد که شاداب‌نمودن فقط

جنبه ظاهری ندارد چون داشتن بهداشت روانی سالم نیازمند رعایت اصولی است که هم جنبه مادی و هم جنبه معنوی دارد و در واقع شاداب‌سازی را در ابعاد ظاهری و ابعاد معنوی جست‌وجو کرد که هر یک از این موارد شامل بررسی موضوعات و مواردی مهم است که با در نظر گرفتن آن‌ها مطمئناً می‌توانیم روح و روان و جسم و جان نوجوان را شاد کنیم.

یادگیری انسان و ساماندهی رفتار دانش‌آموزان و خلاقیت و شکوفایی استعداد آن‌ها در گرو شادابی و هیجان‌ات مثبت و انبساط روحی انجام می‌شود. فضا و محیط اطراف حیاط مدارس با توجه به امکانات و شرایط موجود و با استفاده از روش‌های ساده مانند: ترسیم اشکال و جداول، نصب تجهیزات و وسایل سبک و بی‌خطر، اجرای بازی‌های بومی و محلی در حداقل فضای موجود، شاداب‌سازی شده و زمینه فعالیت دانش‌آموزان را در ساعات تفریح و اوقات فراغت فراهم می‌آورد (نیاز آذری، ۱۳۹۳). طرح شیوه‌های آموزش شادزیستن با شاداب‌سازی حیاط و فضای مدارس، زمینه مناسب جهت ساماندهی فعالیت‌های دانش‌آموزان در ساعات تفریح را فراهم می‌آورد تا دانش‌آموزان ضمن انجام فعالیت‌های بدنی ساده در حداقل زمان ممکن، از فواید و اثرات ورزش و بازی بهره‌مند شوند. از جمله مواردی که باعث بی‌رغبتی دانش‌آموزان و موجب عدم موفقیت آنان و در نهایت افت تحصیلی می‌شود، مسأله خستگی و عدم نشاط دانش‌آموزان در کلاس درس می‌باشد (دوگانی آغچغلو و زمانی‌بخش، ۱۳۹۶: ۱۰۹).

از آنجایی که نشاط، تحرک، پویایی، شادابی از ویژگی‌های نسل امروز است و موافق طبع و مقتضیات فطری اوست؛ خمودگی، سستی، انزوا، بی‌حرکی، غمناکی، پژمردگی، آفت بزرگ و مانع عظیم رشد و شکوفایی و خلاقیت و کارآمدی نسل جوان می‌باشد. جلوگیری از نشاط و شادابی جوانان و جلوگیری از بروز احساسات و هیجان‌ات عاطفی آنان، موجب سرخوردگی و بروز بیماری حقارت و عقده‌های روحی و روانی است.

اسلام دین زیبایی و نشاط و دینی آسان و منعطف است. انبساط روحی، بهجت‌افزایی و خنده‌رویی از زمینه‌های رشد و شکوفایی جوان و زمینه‌ای برای تخلیه عقده‌های روحی و فشارهای روانی است. نشاط و انبساط روحی، یکی از متغیرهای مؤثر در شکل‌گیری شخصیت مثبت در کودکان و نوجوانان است و بالعکس، اضطراب و تشویش خاطر، عامل مهمی در توقف استعدادهای فرد روانشناسان حالت شادی را نتیجه عمل هماهنگ و منسجم و سامان‌یافته همه عواطف یک فرد

می‌دانند و معتقد هستند که نشاط و آرامش روحی زمینه‌های باروری خرد و اندیشه را به وجود می‌آورد (اسکندری، ۱۳۸۶).

یادگیری انسان و ساماندهی رفتار نوجوان در گرو نشاط و شادابی و هیجان‌ات مثبت اوست و خلاقیت، شکوفایی استعدادها در گرو نشاط و انبساط روحی انجام می‌شود. شکی نیست که یکی از وظایف مهم تربیتی مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی مدارس، تشویق نوجوانان به مشارکت و تعاون در همه امور است و آنان می‌توانند با تدوین برنامه‌ریزی آموزشی مناسب، به جلب مشارکت دانش‌آموزان در امور مختلف مدرسه اقدام کنند و این موضوع می‌تواند به احساس مفیدبودن و دورشدن از انزوا و کسالت در نوجوانان کمک کند و خود یکی از موارد شاد و بانشاط زیستن است.

یکی از مسائل مهمی که جهت قضاوت در مورد نحوه تحصیل دانش‌آموزان می‌توان به آن رجوع کرد، نگرش تحصیلی دانش‌آموزان است. نگرش، از مفاهیم کاربردی در علم روان‌شناسی اجتماعی است. این اصطلاح در دهه ۱۹۵۰ به بعد متداول گردید و امروزه یکی از مهم‌ترین مفاهیم مورد استفاده در روان‌شناسی اجتماعی آمریکا است. ترکیب شناخت‌ها، احساس‌ها و آمادگی برای عمل نسبت به یک چیز معین را نگرش شخص نسبت به آن چیز گویند (فدائی، ۱۳۹۶).

یکی دیگر از مسائلی که در مطالعات مربوط به دانش‌آموزان از اهمیت خاصی برخوردار است، پیشرفت تحصیلی آنان است که یکی از شاخص‌های مهم در ارزیابی آموزش و پرورش نیز است و تمام کوشش‌های این نظام در واقع جامعه عمل پوشاندن به این امر تلقی می‌شود. به عبارتی دیگر، جامعه و به‌ویژه نظام آموزش و پرورش به رشد و تکامل موفقیت‌آمیز دانش‌آموز و جایگاه او در جامعه علاقمند و نسبت به آن نگران است و انتظار دارد کودکان و دانش‌آموزان در جوانب گوناگون اعم از ابعاد شناختی، عاطفی و شخصیتی و کسب مهارت‌ها و توانایی‌ها، آن‌چنان که باید پیشرفت و تعالی یابند. (ناطق‌پور، ۱۳۸۹).

لذا، این کتاب به بررسی تشویق و راهکارهای پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان می‌پردازد. شیوه سازماندهی کتاب حاضر به صورت زیر می‌باشد.

فصل اول: اهمیت شادی در مدارس

فصل دوم: شاداب سازی مدارس

فصل سوم: آموزش شاد زیستن به دانش آموزان

فصل چهارم: شیوه‌های تشویق دانش آموزان

فصل پنجم: یادگیری دانش آموزان

فصل ششم: نظریه‌های یادگیری

فصل هفتم: خلاقیت

فصل هشتم: پرورش خلاقیت

فصل نهم: موانع خلاقیت

فصل دهم: عملکرد تحصیلی دانش آموزان

فصل یازدهم: راهکارهای پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان

می‌باشد.

در پایان، بر خود لازم می‌دانم از همه عزیزانی که در مراحل گوناگون آماده‌سازی این کتاب من را یاری نموده‌اند، صمیمانه تقدیر و تشکر نمایم.

شهلا حیدری

بهار ۱۴۰۰

Encouragement and Strategies for Academic Achievement in Students

Shahla Heydari

دانش‌آموزان مهم‌ترین رکن نظام آموزش و پرورش هر کشوری محسوب می‌شوند. شادزیستن برای کودک به همان اندازه مهم است که تغذیه خوب، محبت کردن و حفاظت از او اهمیت دارد، زیرا سلامت روحی و روانی و فیزیکی و جسمانی او را تامین می‌کند. عواملی که می‌توانند این سرمایه ملی را برای رشد بهینه و کیفی آماده سازند، مهارت‌های رفتاری است که در محیط آموخته می‌شوند نه فقط محفوظات علمی. نشاط و شادابی در مدرسه باعث رشد و تکامل همه ابعاد وجودی یک دانش‌آموز در بعد جسمانی، شناختی، عاطفی، اخلاقی و معنوی می‌شود. چنانچه یک بعد از این ابعاد دچار صدمه شود و یا مورد غفلت و فراموشی قرار گیرد، دانش‌آموز به توانایی‌ها و شایستگی‌های کامل دست نخواهد یافت. با توجه به این که ایجاد نشاط و شادابی یکی از مؤثرترین راه‌ها برای افزایش بهداشت روانی در جامعه است، مدرسه به عنوان یک نهاد می‌تواند با بوجود آوردن زمینه‌ها و برنامه‌هایی باعث هر چه شاداب کردن جامعه شود. اگر در مدرسه شوق زندگی کردن به وجود آید خود به خود بر جامعه اثرگذار خواهد بود. انسان‌های شاد، زندگی خود را تحت کنترل دارند، مسئولیت‌پذیرند، هدفمند هستند و دید مثبتی به زندگی دارند. هم‌چنین آن‌ها آینده‌نگر و امیدوارند و در مقابل مشکلات و سختی‌ها از پای نمی‌نشینند. برای دستیابی به تحقق آرمان‌های مربوط به شاداب‌سازی مدارس باید تحولات جدی در نگرش مدیران و مسؤولان نظام آموزش و پرورش ایجاد نمود.

